

Самодін Артем Володимирович,
*завідувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ КРИМІНАЛЬНІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Актуальність дослідження питань пов'язаних зі проведенням слідчих (розшукових) дій, і зокрема огляду місця події, сьогодні безпосередньо пов'язана з необхідністю підвищення ефективності використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.

Зокрема ведеться мова про залучення та безпосередню участь на початковому етапі досудового розслідування окремого учасника кримінального провадження як спеціаліст. Процесуальний статус спеціаліста у кримінальному провадженні визначається статтями 71, 72, 79, 83, 122, 224, 226-228, 236-242, 245 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК). Відповідно до ст. 71 КПК, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

За загальним правилом, огляд проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів (ст. 237 КПК). Про те, ч. 3 ст. 214 КПК України передбачає, що у невідкладних випадках виключно огляд місця події (далі - ОМП) може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Чинний кримінальний процесуальний закон визначає лише загальні положення, щодо проведення огляду місця події, зокрема умови, підстави, мету, оформлення, процесуальний статус учасників цієї слідчої (розшукової) дії. Деталізація цих аспектів та окремих елементів тактики огляду місця події предметно до конкретних видів кримінальних проваджень або слідчих ситуацій відбувається на рівні підзаконних нормативних актів, а також у формі окремих методичних рекомендацій, інструкцій, наукових роз'яснень, певних методик тощо.

Наприклад, особливості проведення огляду місця події, пов'язаного з використанням вибухових матеріалів визначено в Інструкції про поведіння з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України щодо

загальних алгоритмів процесуальних і тактичних дій учасників такого огляду, а також Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події щодо процедури проведення огляду місця події.

Загальний алгоритм дій спеціалістів (інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти) при проведенні огляду місця події включає наступні криміналістичні та кримінальні процесуальні елементи:

1) прибувши для участі в огляді, спеціалісти отримують від слідчого необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників ОМП, здійснені до їх прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконують доручення слідчого, які стосуються використання його спеціальних знань;

2) на початку огляду слідчий спільно зі спеціалістами визначають межі та порядок проведення огляду, після чого спеціаліст здійснює фотографування та відеозйомку місця події;

3) після отримання доручення слідчого на проведення динамічної стадії ОМП та завдання на виявлення слідової інформації спеціалісти визначають алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх виявлення, після чого узгоджують свої дії із слідчим та за його погодженням приступають до проведення ОМП;

4) дії спеціалістів, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

5) перед переміщенням об'єкта (з метою огляду та виявлення слідової інформації) спеціалістом здійснюється його вузлова фотозйомка;

6) під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціалісти застосовують наявні технічні засоби та використовують насамперед неруйнівні методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату - руйнівні методи виявлення слідової інформації;

7) перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні отримати від слідчого згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах;

8) про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціалісти інформують слідчого. Під час огляду здійснюються фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксуються методи їх виявлення із зазначенням про це у протоколі ОМП;

9) під час фіксації виявленої слідової інформації в протоколі спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення);

10) за можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-слідоносіями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-слідоносієм спеціалістом здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів. Уся слідова інформація, об'єкти-слідоносії та інші предмети упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленими вимогами та передаються слідчому, який здійснює огляд;

11) спеціаліст відповідає за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення ОМП.

Доцільно, зазначити, що питання пов'язані з проведенням огляду місця події, а також й використання спеціальних знань при його проведенні, регламентовано не тільки положеннями КПК, а й окремими відомчими нормативно-правовими актами, які визначають організаційно-правові основи діяльності органів досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Зокрема: Інструкція про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп визначає поняття слідчо-оперативної групи як організаційної форми взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів ОВС України; Положення про органи досудового розслідування МВС України, зобов'язує слідчого-криміналіста брати участь в огляді місця події при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину чи іншого кримінального правопорушення, яке викликало значний суспільний резонанс, а також надавати кваліфіковану допомогу в пошуку слідів кримінального правопорушення, належній їх фіксації з метою правильного процесуального оформлення, виключення надалі їх утрати або приведення в непридатний для подальших досліджень стан; Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, визначає завдання, склад слідчо-оперативної групи, а також деталізує повноваження кожного її учасника під час проведення огляду місця події.

Зазначимо, що ці нормативні документи потребують належного доопрацювання, у зв'язку із оновленням законодавства України щодо функціонування системи правоохоронних органів (наприклад, прийняття Закону України «Про Національну поліцію»), а також реформатування внутрішньої організаційної структури МВС України, окремих форм та напрямів взаємодії з органами прокуратури, судової влади, державними структурами, які вправі проводити досудове розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-УІ від 13 квіт. 2012 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/4651 -17.
2. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: Затверджено наказом МВС України № 1339 від 3 листп. 2015 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>
3. Інструкція про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України: Затверджена наказом МВС України № 653 від 9 лип. 2014 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0870-14>